

# **ΕΔΡΑΙΩΜΕΝΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ**

Του Εύάγγελου Γριβάκου, Αντιστρατήγου ε.α - Νομικού

Σε νέα, δριμύτερη φάση έχουν εισέλθει οι τουρκικοί ισχυρισμοί που συνδέουν την αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί των νησιών του Ανατ. Αιγαίου με την άμεση αποστρατικοποίησή τους, την οποία νομίμως αρνείται η Ελλάδα. Πίσω από τους ανυπόστατους αναθεωρητισμούς, επιτηδευμένη υποκρύπτεται η απειλή της Τουρκίας ότι, σε περίπτωση εξακολούθησης της στρατικοποίησης, «θα προβεί σε ενέργειες για την επιστροφή της κυριαρχίας των νησιών στο διάδοχο κράτος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», δηλ. την Τουρκία. Λησμονούν, βέβαια, αυτοί οι κύριοι ότι τα νησιά ήσαν Ελληνικά αιώνες πριν καταληφθούν από την Οθωμανική αυτοκρατορία.

Εις απόκρουση της επιθετικής ρητορικής της γείτονος – η οποία εντέχνως «εξάγεται» προς τρίτες χώρες και κυρίως την Ελλάδα, σκοπεύοντας στην κάλυψη των εσωτερικών προβλημάτων της – η ελληνική διπλωματία αντιπαρατάσσει την νομική πραγματικότητα του διαμορφωθέντος συμβατικού status για τα νησιά. Ειδικότερα :

Μετά τους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-13, οι 6 Μεγάλες Δυνάμεις - Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία και Ρωσία - με την από **13 Φεβρ. 1914 Απόφασή τους** που εκδόθηκε εις εκτέλεση των άρθρων 5 της Συνθήκης του Λονδίνου (Μαΐος 1913) και 15 της Συνθήκης των Αθηνών (Νοε. 1913), παρεχώρησαν στην Ελλάδα **την πλήρη κυριαρχία** των νησιών της Ανατ. Μεσογείου, πλην Ίμβρου, Τενέδου και Λαγουσών και ιδίως της Λήμνου, Σαμοθράκης, Λέσβου, Χίου, Σάμου, και Ικαρίας, με την υποχρέωση εγγυήσεων της Χώρας μας «περί μη οχύρωσης των νησιών και μη χρησιμοποίησης αυτών για ναυτικούς ή στρατιωτικούς σκοπούς».

Ο Α΄ΠΠ και η μικρασιατική εκστρατεία ανέτρεψαν κρίσιμα δεδομένα στην Ανατολή και δημιούργησαν νέα. Στα τέλη Ιανουαρίου 1923, μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, υπεγράφη στην ελβετική Λωζάννη **Ειδική Σύμβαση** δια της οποίας, ομού με το καθεστώς αποστρατικοποίησης των Στενών των Δαρδανελίων, συμφωνήθηκε και η αποστρατικοποίηση των εγγύς αυτών τουρκικών νησιών Ίμβρου, Τενέδου, Λαγουσών και των ελληνικών Λήμνου και Σαμοθράκης,

**Στις 23 Ιουλίου του ιδίου έτους (1923) υπεγράφη η γνωστή Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης, η οποία, με το άρθρο 12, επικύρωσε την Απόφαση της 13<sup>ης</sup> Φεβρ. 1914 και επιβεβαίωσε την κυριαρχία της Ελλάδος στα νησιά του Ανατ. Αιγαίου, με την επιφύλαξη των νησιών ιταλικής κυριαρχίας. Στην παρ. 2 του άρθρου αναφέρεται η σημαντική διάταξη ότι «.....τα νησιά που κείνται σε απόσταση μικρότερη των 3 ν.μ. από την μικρασιατική ακτή, παραμένουν υπό τουρκική κυριαρχία».**

**Το άρθρο 13 της Συνθήκης** προβλέπει ρήτρα μερικής ( και όχι πλήρους, όπως υποστηρίζουν οι Τούρκοι) αποστρατικοποίησης για τα κεντρικά ελληνικά νησιά Μυτιλήνη, Χίο, Σάμο, Ικαρία, υποχρεώνοντας την Ελλάδα να μην διατηρεί στο έδαφός τους ναυτικές εγκαταστάσεις ή οχυρωματικά έργα, να έχει επ' αυτών περιορισμένες στρατιωτικές δυνάμεις «στον συνήθη αριθμόν των δια την στρατιωτικήν υπηρεσίαν καλουμένων» και να απαγορεύει στην αεροπλοΐα της να ίπταται άνωθεν της ακτής της Ανατολίας, όπως θα πρέπει να κάνει και η Τουρκία για πτήσεις άνωθεν των ειρημένων νησιών, έναν όρο που αυτή συνέχεια παραβιάζει.

**Τις εγγυήσεις του άρθρου 13** κατηγορεί η Τουρκία την Ελλάδα ότι παραβιάζει με την διατήρηση επιθετικών στρατιωτικών δυνάμεων στα νησιά και απαιτεί την ολική απόσυρσή τους (αποστρατικοποίηση). Η Ελλάδα αντιτείνει ότι οι δυνάμεις της έχουν αμυντικό χαρακτήρα και ότι το Διεθνές Δίκαιο αποδέχεται - και απαιτεί - **τον προσωρινό χαρακτήρα** του θεσμού των αποστρατικοποιήσεων τις οποίες θεωρεί ότι πρέπει να ισχύουν από το πέρας των εχθροπραξιών μέχρι την εξάλειψη του κινδύνου επανάληψής τους, μεταξύ των αντιμαχομένων. Σήμερα, όμως, ένα αιώνα μετά την υπογραφή της Συνθήκης, οι συσχετισμοί των δυνάμεων υπέρ της Τουρκίας και οι μορφές των απειλουμένων από αυτή κινδύνων στην περιοχή έχουν τόσο δραματικά διαφοροποιηθεί, ώστε να θεωρείται ως παντελώς ανενεργή και ουτοπιστική η εξακολούθηση του καθεστώτος της αποστρατικοποίησης των νησιών το οποίο στην πράξη ουσιαστικά έχει ήδη αυτοκαταργηθεί, με αποτέλεσμα να είναι θεσμικά ανυποστήρικτη η εκ μέρους της Τουρκίας επίκληση του. Σχετική και η **ρήτρα διασφάλισης “rebus sic stantibus” του άρθρου 62 της Σύμβασης της Βιέννης του 1969 για το «Δίκαιο των Συνθηκών»**, που καθορίζει ότι **«δεν είναι δυνατή η εφαρμογή μιας Συνθήκης αν οι περιστάσεις που την επιβάλλουν μεταβληθούν θεμελιωδώς»**, αποδομώντας, και αυτή, την τουρκική επιχειρηματολογία.

Καθοριστική είναι και η σημασία **των άρθρων 15 και 16 της Συνθήκης**. Με το πρώτο η Τουρκία παραιτείται υπέρ της Ιταλίας παντός δικαιώματος και τίτλου επί των νησιών της Δωδεκανήσου τα οποία κατονομάζει ένα προς ένα, **(συμπεριλαμβανομένου και του Καστελόριζου «και των νήσων των εξ αυτών εξαρτωμένων » )** και με το δεύτερο (παραίτεται) παντός τίτλου και δικαιώματος επί των εδαφών και νησιών που κείνται πέραν των προβλεπομένων από την Συνθήκη ορίων , εκτός εκείνων των οποίων η κυριαρχία έχει αναγνωρισθεί από την ίδια την Συνθήκη και η τύχη τους έχει καθορισθεί ή θα καθορισθεί στο μέλλον μεταξύ των ενδιαφερομένων.

Η εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών που ακολούθησε την περίοδο μετά την Λωζάννη (γνωστό και το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας Βενιζέλου –Κεμάλ στην Άγκυρα το 1932) αλλά και οι απειλές του επερχόμενου Β΄ΠΠ, οδήγησαν στην υπογραφή **της Σύμβασης του Μοντρέ (Montreux) ή Σύμβασης του Καθεστώτος των Στενών (20 Ιουλ. 1936)** ,που θεσπίσθηκε με κοινή πρωτοβουλία Αγγλίας, ΕΣΣΔ και Τουρκίας και αντικατέστησε την Ειδική Σύμβαση της Λωζάννης, απαλλάσσοντας την Τουρκία από τις δεσμεύσεις αποστρατικοποίησης των Στενών και των τουρκικών νησιών και την Ελλάδα από τις αντίστοιχες δεσμεύσεις για Λήμνο και Σαμοθράκη. Όμως και εδώ αντέδρασε η Τουρκία, ισχυριζόμενη ότι η Σύμβαση έγινε αποκλειστικά για δική

της ωφέλεια και ότι σε κανένα σημείο αυτής δεν αναφέρονται τα νησιά Λήμνος και Σαμοθράκη. Αντίθετα, η Ελλάδα υποστηρίζει ότι από τις **προπαρασκευαστικές συζητήσεις και το Προοίμιο της Σύμβασης** προκύπτει σαφώς η βούληση των Δυνάμεων να άρουν την αποστρατικοποίηση αμφοτέρων των ελληνικών νησιών, τα οποία και νομίμως εξοπλίσθηκαν. Τούτο πιστοποίησε και ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Rustu Aras, ο οποίος, ενώπιον της τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, **«αναγνώρισε ανεπιφύλακτα το δικαίωμα της Ελλάδος να εγκαταστήσει στρατεύματα σε Λήμνο και Σαμοθράκη, δεδομένου ότι καταργήθηκαν οι σχετικές διατάξεις της Ειδικής Σύμβασης της Λωζάννης του 1923»**. Και όμως οι σύγχρονοι Τούρκοι προσπαθούν να υποβιβάσουν αυτή την επίσημη δήλωση χαρακτηρίζοντάς την ως «απλή ευχή» και να στηρίζουν χαλκευμένες θεωρίες πάνω σε αυτήν(!!).

Μεταπολεμικά, η **Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων ( 10 Φεβρ. 1947) μεταξύ των νικητών Συμμάχων του Β'ΠΠ και της Ιταλίας, με το άρθρο 14**, επέβαλε στην Ιταλία να επιστρέψει στην Ελλάδα την **« πλήρη κυριαρχία »** επί των νησιών του Ν.Α Αιγαίου (  **Δωδεκάνησο**), απαριθμώντας αυτά στο κείμενό του ως κατωτέρω : Αστυπάλαια, Ρόδος, Χάλκη, Κάρπαθος, Κάσος, Τήλος, Νίσυρος, Κάλυμνος, Λέρος, Πάτμος, Λειψοί, Σύμη, Κω, Καστελόριζο και παρακείμενες νησίδες.

Περαιτέρω, **στο εδάφιο 2 του ίδιου άρθρου , περιέχεται ρήτρα αποστρατικοποίησης των νησιών**. Εν τούτοις, όπως παρατηρεί ο πρώην ΠτΔ Προκόπης Παυλόπουλος, παρά τον αντικειμενικό χαρακτήρα της, η Συνθήκη των Παρισίων αποτελεί για την Τουρκία **res inter alios acta** (ένα θέμα που αφορά τρίτους, όχι την ίδια) , επειδή, ως μη Συμβαλλόμενο Μέρος, αδυνατεί να αντλήσει δικαιώματα και διεκδικήσεις από αυτήν, συντρεχόντων και των άρθρων **34, 35, 36 της Συνθήκης της Βιέννης 1969** που ορίζουν ότι **«κάθε Συνθήκη δεσμεύει μόνο τα συμβαλλόμενα Μέρη»** και του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου κατά το οποίο, **« μια Συνθήκη δημιουργεί δικαιώματα σε τρίτο κράτος μόνο όταν τα συμβαλλόμενα Μέρη τα εκχωρήσουν σε αυτό δια της Συνθήκης και κατόπιν εγγράφου εγκρίσεως του ίδιου του κράτους»**. Και, βεβαίως, ούτε η Ελλάδα ούτε η Ιταλία έχουν εκχωρήσει στην Τουρκία δια της εν λόγω ή άλλης Συνθήκης το ελάχιστο σχετικό δικαίωμα.

Ας σημειωθεί ότι, πλην Τουρκίας, καμία άλλη χώρα – συμπεριλαμβανομένης και της Ιταλίας - δεν έχει δείξει ενδιαφέρον για την αποστρατικοποίηση των νησιών της Δωδεκανήσου αλλά και των υπολοίπων του Ανατ. Αιγαίου. Ωστόσο, είναι απορίας άξιον γιατί το ΝΑΤΟ δεν έχει τόσα χρόνια πιέσει την Διεθνή Κοινότητα για την άρση του καθεστώτος της αποστρατικοποίησης, αφού και ασύμβατο είναι με τον Καταστατικό Χάρτη και τους σκοπούς συμμετοχής των κρατών -μελών του και, κυρίως, γιατί δημιουργεί ρήγμα στην συνοχή και ασφάλεια της νοτιοανατολικής πτέρυγας του. Η απάντηση είναι απλή : Δεν θέλει να δυσαρεστήσει τον «επιτήδειο ουδέτερο» και, αντ' αυτού, προτιμά την διαιώνιση της διένεξης που τελικά αποβαίνει εις βάρος δικό του (δηλ. του ΝΑΤΟ) και της χώρας μας.

Η προσάρτηση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα έγινε με τον Ν. 518/6-1- 1848, και το 1955 δημιουργήθηκε ο ξεχωριστός Νομός Δωδεκανήσου, με πρωτεύουσα την Ρόδο. **Η Ελλάδα τώρα επεκτάθηκε μέχρι την Σύμη, το Καστελόριζο και τις «παρακείμενες νησίδες»**.

Το **1976** εκτυλίχθηκε η πρώτη μεγάλη ελληνοτουρκική κρίση για το καθεστώς στο Αιγαίο. Κατά τον μήνα Μάρτιο, οι Πρωθυπουργοί της Ελλάδος και της Τουρκίας Κων/νος Καραμανλής και Μπουλέντ Ετσεβίτ, αντίστοιχα, συμφώνησαν να συνεχίσουν τις διμερείς συνομιλίες μεταξύ των Γενικών Γραμματέων των εκατέρωθεν Υπουργείων Εξωτερικών. Εν τούτοις, από τον Ιούλ. 1978 μέχρι τον Σεπτ. 1981, εννέα (9) προγραμματισμένες συναντήσεις έγιναν χωρίς να επέλθει καμία συμφωνία ούτε στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας ούτε σε θέματα εναερίου χώρου στο Αιγαίο ή περιορισμού των εξοπλισμών και αποστρατικοποίησης των νησιών. Απέτυχαν επίσης και οι προσπάθειες υπογραφής νέου Συμφώνου Φιλίας ή μη Επιθέσεως.

Η χαλκευμένη κρίση **στα Ίμια (Καρντάκ)**, το γνωστό σύμπλεγμα βραχονησίδων της Δωδεκανήσου ανατολικά της Καλύμνου, στα τέλη Ιανουαρίου 1996, έδωσε αφορμή στο τουρκικό ΥΠΕΞ, με ρηματική Διακοίνωσή του, να διεκδικήσει την επ'αυτών κυριαρχία, να προβάλλει για πρώτη φορά το θέμα των «γκρίζων ζωνών» και να αποπειραθεί να παρασύρει την Ελλάδα σε διμερείς διαπραγματεύσεις για νήσους, νησίδες και βράχους στο Αιγαίο με αδιευκρίνιστο – υποτίθεται – νομικό καθεστώς.

Εις μάτην, όμως, οι προσπάθειες του ΥΠΕΞ. Διότι η Τουρκία, κατά τα προλεχθέντα, με την Συνθήκη της Λωζάννης 1923, απώλεσε την κυριαρχία επί των Ιμίων ως τμήματος της Δωδεκανήσου και υποχρεώθηκε να την παραχωρήσει στην Ιταλία. Εν όψει δε του δεύτερου εδαφίου του άρθρου 12 της αυτής Συνθήκης, ούτε γεωγραφικώς μπορεί «να απλώσει» την κυριαρχία της μέχρι τα Ίμια διότι, βάσει ξένων επισήμων ναυτικών χαρτών, οι βραχονησίδες απέχουν από τις πλησιέστερες μικρασιατικές ακτές 3,7 ν.μ. Επικαλυπτικά, μάλιστα, έρχεται και το **Σημείο 30 του υπ'αριθ. 6 χάρτη του από 28 – 12 - 1932 Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου της ιταλο-τουρκικής Συμφωνίας της 4<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 1932**, στο οποίο τα Ίμια σημαδεύονται ως ένα από τα κύρια σημεία της ιταλικής κυριαρχίας από τα οποία θα υπολογίζεται η μέση γραμμή διαχωρισμού των χωρικών υδάτων μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας. Τα Ίμια παρέμειναν Ιταλικά έως ότου, με την Συνθήκη Παρισίων 1947, η κυριαρχία ολόκληρης της Δωδεκανήσου μεταβιβάσθηκε στην Ελλάδα. Η κρίση στα Ίμια δεν επέφερε καμία αλλαγή στο καθεστώς των νησιών. Όμως, οι «γκρίζες ζώνες» που «εισήγαγε» η Τουρκία, έγιναν μόνιμο στοιχείο έντονων αντιπαραθέσεων με την Ελλάδα μέχρι των ημερών μας

[ Παρενθετικά σε αυτό το σημείο, ο γράφων αισθάνεται επιτακτική εθνική ανάγκη να αποτίσει φόρο τιμής στα μέλη του πληρώματος του ελικοπτερού του Πολεμικού μας Ναυτικού, **Υποπλοίαρχο Χριστόδουλο Καραθανάση, Υποπλοίαρχο Παναγιώτη Βλαχάκο και αρχικελευστή Έκτορα Γιαλοψό** οι οποίοι, εκτελούντες πολεμική αποστολή υπεράνω των Ιμίων τις πρωινές ώρες της 31<sup>ης</sup> Ιαν. 1996, έπεσαν με το ελικόπτερο στο Αιγαίο κατά την επιστροφή τους στη Φρεγάτα «ΝΑΥΑΡΙΝΟ», μεταξύ των βραχονησίδων Πίτα και Καλόλιμνος. Ο ηρωισμός και η αυτοθυσία τους θα αποτελούν φωτεινό παράδειγμα για τις επερχόμενες γενεές των Ελλήνων. Ας είναι αιωνία η μνήμη τους. ]

Το παρελθόν έτος (2021) η Τουρκία, με τρεις διαδοχικές Επιστολές (13 Ιουλίου, 20 Σεπτ. και 13 Νοε.) που έστειλε δια του μόνιμου Αντιπροσώπου της Feridin Sinirioglu προς τον Γ.Γ. του ΟΗΕ, ισχυρίσθηκε ότι το άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάννης της 24<sup>ης</sup> Ιουλ. 1923 που

επικυρώνει την Απόφαση της 13<sup>ης</sup> Φεβρ. 1914 των 6 Μεγάλων Δυνάμεων, συναρτά ταυτόχρονα την επί των νησιών κυριαρχία με την αποστρατικοποίησή τους, υπό την έννοια ότι αν δεν τηρηθούν οι όροι της αποστρατικοποίησης των νησιών θα τεθεί εν αμφιβόλω και η κυριαρχία της Ελλάδος επί αυτών.

Οι επιδιώξεις της Τουρκίας είναι προφανείς : Να παγιώσει καθεστώς «ουδετεροποίησης» για τα νησιά ώστε να δικαιολογεί τις παραβιάσεις εκ μέρους της του εναέριου και θαλάσσιου χώρου μας, να σύρει την Ελλάδα άνευ της θελήσεώς της στα Διεθνή Δικαστήρια και να μετακυλήσει σε αυτήν την ευθύνη διεξαγωγής τυχόν θερμού επεισοδίου.

Η Αθήνα σήκωσε το γάντι. Την 25<sup>η</sup> Μαΐου ενεστώτος έτους , η μόνιμη εκπρόσωπος στον ΟΗΕ κ. Θεοφίλη Μαρία, επέδωσε στον Γενικό Γραμματέα Επιστολή δια της οποίας η διασύνδεση της ελληνικής κυριαρχίας των νησιών με την υποτιθέμενη αποστρατικοποίησή τους είναι αμετακλήτως απορριπτέα ως αντίθετη με το γράμμα και το πνεύμα των Συνθηκών Λωζάννης και Μοντρέ, **που χάραξαν κατά μόνιμο και οριστικό τρόπο τα εδαφικά σύνορα των Βαλκανικών χωρών και της Τουρκίας και απεδέχθησαν την πλήρη κρατική κυριαρχία επί αυτών, ανεξάρτητα από την ύπαρξη τυχόν άλλων όρων και συμβατικών δεσμεύσεων, συμπεριλαμβανομένης και της αποστρατικοποίησης.**

Αυτός ο καθοριστικός διαχωρισμός στηρίζεται στη Αρχή ότι βασικός σκοπός των κρατών που συνομολογούν μια Συνθήκη για να σταθεροποιήσουν τα σύνορα ή την εδαφική κυριαρχία τους, είναι η ανάδειξη και σταθερότητα ενός αμετάβλητου τελικού καθεστώτος (finality) που θα τα διέπει. Όταν, λοιπόν, τα σύνορα και η κυριαρχία παγιωθούν, τότε, αυτεξούσια πλέον, αποτελούν πραγματικά και αδιαμφισβήτητα γεγονότα, τελείως ανεξάρτητα από την Συνθήκη και μη επηρεαζόμενα από τους όρους αυτής. Συνεπώς, ορθώς οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν συνέδεσαν την δια των Συνθηκών υποχρέωση της Ελλάδος για αποστρατικοποίηση των νησιών με την επί αυτών κυριαρχία. Κατά την λογική δε **του εξ αντιδιαστολής επιχειρήματος (argumentum a contrario)**, αν πράγματι το επιδίωκαν, θα το έγγραφαν ρητώς στο scriptum της Απόφασης του 1914 και θα το επαναλάμβαναν στην Συνθήκη της Λωζάννης. Βέβαια, οι Τούρκοι διπλωμάτες της εποχής, γνώριζαν το αδύνατον μιας τέτοιας σύνδεσης και γι' αυτό δεν προχώρησαν σε ανάλογη απαίτηση. Σήμερα, όμως, μετά από ένα αιώνα, όχι μόνο προσποιούνται ότι την αγνοούν αλλά και την έχουν κάνει «σημαία» των παράφρονων επιδιώξεών τους.

Αυτοί, λοιπόν, είναι μερικοί από τους νόμιμους τίτλους δυνάμει των οποίων η Ελλάδα αδιαλείπτως ασκεί πλήρη κυριαρχία επί των νησιών, νησίδων και βραχονησίδων του Ανατ. Αιγαίου που έχουν παραχωρηθεί σε αυτήν συμβατικά, χωρίς αμφισβητήσεις από την Διεθνή Κοινότητα ή από άλλο κράτος, ειμή μόνο από την Τουρκία.

Προς εξασφάλιση αυτής της κυριαρχίας έναντι των τουρκικών απειλών αλλά και αντίκρουση του ευρύτερου θέματος των αποστρατικοποιήσεων, η Χώρα μας προβάλλει το **«δικαίωμα της αυτοάμυνας»**, κατά τις ειδικές διατάξεις του **πρωτογενούς Ευρωπαϊκού Δικαίου και του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, ιδίως του άρθρου 51 αυτού**, που αποτελεί αναγκαστικό Δίκαιο (jus cogens), ισχύει erga omnes και επιτάσσει ότι δεν υπάρχουν εμπόδια στην ενάσκηση των δικαιωμάτων ατομικής και συλλογικής νομίμου αμύνης.

Η ανάγκη άσκησης αυτού του αναφαίρετου δικαιώματος της αυτοάμυνας έγινε επιτακτικότερη μετά την τουρκική εισβολή στη Κύπρο το 1974, την συγκρότηση της 4<sup>ης</sup> Τουρκικής Στρατιάς στα απέναντι μικρασιατικά παράλια, τις κρίσεις στο Αιγαίο, το επικρεμάμενο *casus belli* και τις επικίνδυνες αμφισβητήσεις της ελληνικής κυριαρχίας των νησιών στο Ανατ, Αιγαίο.

Εν κατακλείδι, αν το πολιτικό και στρατιωτικό κατεστημένο της Τουρκίας δεν σταματήσουν να ερμηνεύουν κατά το άνομο συμφέρον τους τις Διεθνείς Συνθήκες και το Διεθνές Δίκαιο, οι εντάσεις μεταξύ των δύο λαών θα συνεχίσουν ολοένα και εντονότερες. Η Ελλάδα δεν πρόκειται να υποχωρήσει από τις διεθνώς εκπεφρασμένες θέσεις της ούτε να προβεί σε οιασδήποτε μορφής υποχωρήσεις, όσες απειλές και αν ήθελε δεχθεί.